

סדר ט"ו בשבט

אוכלו הקטניות
אוכלו הפה
מלאת בלי כותנת
מלאת יחפה
קבלני אל שיריך
כלה יפהפיה
פתח לי שעריך
אבואו בם אודה י-ה

תפילה השיבולים
חיטה ושעורה

שבולת חטים אומרת "שִׁיר הַמַּעֲלוֹת מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ ה'"
שבולת שעורים אומרת "תְּפִלָּה לְעָנִי כִּי יַעֲטֹף וְלִפְנֵי ה' יִשְׁפֹּךְ שִׂיחוֹ".

שירת החטה ושירת השעורה הן תפלה (כמו שבגימטריא שירה = תפלה), וכל שבולת הכורעת ברוח היא כאדם הכופף קומתו בתפלה. מחטה ושעורה עושים את הלחם, מוצר היסוד הבסיסי שעליו מתפללים "הַטְרִיפֵנִי לֶחֶם חֻקִּי". אם כן, הלימוד הראשון שלנו הוא השיר הפשוט של הלחם: דע להתפלל!

השעורה הינה מאכל עניים "תְּפִלָּה לְעָנִי כִּי יַעֲטֹף", זה שנפשו עטופה בקרבו, הנתון כל הזמן בצער ומצוקה ומרגיש נזקק לרחמי שמים. לעומה, החטה היא מאכל עשירים, המבשרת שלום ושלוה, "הרואה חטים בחלום ראה שלום, שנאמר 'השם גבולך שלום חלב חטים ישביעך'" - ובחברת השפע המודרנית האדם הממוצע נוטה להרגיש עשיר ושלו.

העשיר אינו חש את הצורך בתפלה, לא חסר לו דבר. אבל אם נחפור לעומק, נמצא שגם החטה משוועת, ולכן היא אומרת "מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ" - מתחת לפני השטח מסתתרת מצוקה קיומית וכאשר חושפים את עומק הלב מכירים בצורך להתפלל. גרעיני החטה אמנם יפים ושמנים, שלא כגרעיני השעורה הדקים, אבל כדי לצמוח צריך תפלה על הזרע הטמון במעמקי האדמה, שם הוא נרקב ומתחיל מחדש, כבריאה יש מאין.

כשאדם מתפלל את תפלת השעורה, הוא מודע לכל פרט בחייו הזועק לישועה, כמו השׂערות הארוכות והדקות של השעורה המבטאות חלוקה לשיעורים (מדות) ושערים. מתוך שפיכת השיח של העני, צומחת השעורה שגם היא מבשרת טובות, לעומתו, המתפלל את תפלת החטה, אינו חש את החסרון בכל פרט אלא את זעקת העומק מאחורי התמונה הכוללת, היציבה לכאורה, את הצורך למצוא חוט פנימי שיחבר ויקשר את כל הפרטים, להרגיש שחייו השבעים אינם סתמיים אלא רוויי משמעות עמוקה.

בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת

סוד הגפן

גפן אומרת "כַּאֲשֶׁר יִמָּצֵא הַתִּירוֹשׁ בָּאֶשְׁכּוֹל וְאָמַר אַל תַּשְׁחִיתֵהוּ כִּי בְרָכָה בּוֹ כֵּן אֶעֱשֶׂה לְמַעַן עֲבָדַי לְבִלְתִּי הַשְׁחִית הַכֹּל".

היין, הַתִּירוֹשׁ, הוא הסוד הפנימי שחבוי בגוף הגפן, וכידוע יין בגימטריא סוד, לכן כאשר "נכנס יין - יצא סוד". המסר של שירת הגפן הוא היחס הנכון בין פנימיות לחיצוניות. מצד אחד, אל תשפוט לפי המראה החיצוני, אלא הבט אל הפנימיות, אל תבוז למה שנראה דל ומכוער בחיצוניות - כמו עץ הגפן החלש והנמוך - כי בפנימיותו טמון אוצר גדול, "אַל תַּשְׁחִיתֵהוּ כִּי בְרָכָה בּוֹ". "אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו", לאחר שנבחין בין העיקר לטפל, בין הפנים לחוץ, בין הגוף לנשמה - ניתן לחזור ולראות את הערך של החיצוניות כמייצגת את הפנימיות. כך יכול גם יופי גופני לשקף יופי נפשי פנימי.

בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן

מלאים זכויות כרמונים

רמון אומר "כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ".

הפירוש הפנימי של שירת הרמון יוצא מדברי חז"ל "הרואה רמונים בחלום... אם עם הארץ הוא יצפה למצוות, שנאמר 'כפלח הרמון רַקָּתֵךְ'... אפילו ריקנים שבך מלאים מצוות כרמון"11 (ומכאן גם המנהג לאחל בסעודת ראש השנה על הרמון, "יהי רצון... שירבו זכויותינו כרמון").

חז"ל אומרים: "אפילו ריקנים שבך מלאים מצוות כרמון" הרמון מוביל אותנו להתבונן שגם במקום הנראה ריק מנוכחות אלוקית הרֵיק אינו מוחלט, כי באמת הקב"ה נמצא בכל מקום, "לית אתר פנוי מיניה [אין מקום פנוי ממנו]", ואצל היהודי היא יכולה להתגלות, ואם רק נביט נכונה נראה ממש איך כל יהודי הוא רמון שופע זכויות.

אין צורך, ולא רצוי, לחפש אנשים אחרים הנראים ריקנים. במקום מסוים, ובמציאות מסוימת, כולנו חשים ככלי ריק...

הרמון הוא בן הזוג של התאנה, בכניסה לארץ ישראל הביאו המרגלים "מן הרמונים ומן התאנים": התאנה העניקה לנו בטחון פעיל לקום ולתקן, ואילו הרמון מעניק לנו בטחון סביל (פאסיבי), לדעת שגם באותו מקום בנפש שבו אנו חשים ירידה וריחוק - גם שם נמצא איתנו הקב"ה, "וְאַצִּיעָה שְׁאוֹל הִנָּךְ". התודעה הזו תומכת וסומכת אותנו גם בימים הכי חשוכים, ויכולה להפוך את הדם האדום לעסיס רמונים משיב נפש.

בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן

תאנה אומרת "נֹצֵר תְּאֵנָה יֹאכַל פִּרְיָהּ".

התאנה היא הפרי הראשון המוזכר בתורה. לאחר חטא אדם וחוה בגן העדן נאמר "וַיִּתְפְּרוּ עֲלֵה תְאֵנָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגֹרֹת", ומפרש רש"י "עלה תאנה, הוא העץ שאכלו ממנו. בדבר שנתקלקלו בו נתקנו". מכאן שהמסר של התאנה הוא "אם אתה מאמין שאפשר לקלקל, תאמין שאפשר לתקן". זהו מסר מיוחד לבעלי תשובה, וכולנו צריכים להיות בעלי תשובה - לכל הפחות בנקודה אחת, שהרי "אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא".

לאחר שנפלנו ונכשלנו, עלינו להתעודד ולהאמין שאכן אפשר לתקן, לקום ולהתנער מתוך בטחון בה' - בטחון פעיל, אקטיבי, בכח שה' מעניק לנו.

תוך כדי פעולת התיקון, צריכה ללוות אותנו קריאה לעזרת ה', כשאנו נזהרים שלא ליפול שוב בחטא - כמו התאנה שאם תזניח ליום אחד את הטפול בה ולא תשים לב להבשלתה, תמצא אותה למחרת כשהיא מתולעת... רק נֹצֵר תְּאֵנָה [שומר ומצפה] יֹאכַל פִּרְיָהּ".

לאחר שעשינו תשובה, אנו יכולים לגלות, בזהירות ובסוד, שכנראה גם הכשלונות שלנו מתוכננים מלמעלה, באיזה-שהוא מקום עליון שמנקודת המבט שלו כל האירוע הוא תואנה, מבלי לשלול את האחריות שלנו על בחירתנו החופשית. אכן, גם חטא אדם הראשון היה מכוון מלמעלה, "נורא עלילה על בני אדם". הידיעה הזו מסייעת להתמודד עם משקעי העבר, כי בסופו של דבר הכל מה', והוא יכול לתקן את הכל.

אילנות שבשדה אומרים "אָז יְרַנְּנוּ עֲצֵי הַיָּעַר מִלִּפְנֵי ה' כִּי בָא לִשְׁפּוֹט אֶת הָאָרֶץ".

לזית אין אזכור מיוחד בפרק שירה, ולכן נתבונן לכבודו בשירה הכוללת של העצים, "אילנות שבשדה". המסר של הזית הוא: היה חכם. נהל את מעשיך בצדק ובמשפט, "לִשְׁפּוֹט אֶת הָאָרֶץ", ואז תגיע לשמחה, "ירננו עצי היער".

הזית נקרא על שם השמן, "זֵית שֶׁמֶן". שמן הזית מסמל את החכמה: השמן מאיר והחכמה מאירה, "חָכְמַת אָדָם תָּאִיר פָּנָיו"; השמן צף על המים והחכמה מתנשאת מעל המציאות; השמן מפעפע בכל מקום והחכמה חודרת אל כל הפרטים.

היחס בין הזית לשמנו הוא בין שכחה לזכרון, "כשם שהזית משכח לימוד של שבעים שנה, כך שמן זית משיב לימוד של שבעים שנה". בכח חכמת התורה, אפשר לברור מה לזכור ומה לשכוח: במקום לצבור המון מידע סתמי, ואף מיותר ומזיק - עלינו לכוון במודע את התודעה שלנו, לשכוח את הדברים המרים (כמו פרי הזית המר) ולזכור את הדברים המאירים. המבט הזה נכון גם ביחס לשיפוט המציאות כולה, וכך מתקבלת תמונה נכונה ומשמחת של העולם "אז ירננו עצי היער".

תמר אומר "צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה".

תמר אומר "צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה".

בסיום המתוק אנו מגלים שכל היהודים הינם צדיקים מתוקים, ממש כדבש תמרים. כך עולה במיוחד לפי דברי האר"י הקדוש שהפסוק "צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח" רומז בסופי התבות לקרח שיתוקן לעתיד לבוא. קרח טען "כָּל הָעֵדָה כֻּלָּם קְדֹשִׁים וּבְתוֹכָם ה'": בשעתה היתה זו טענה חמורה ומסוכנת, כפירה בכך שה' מתערב במציאות, מבדיל בין טוב לרע ובוחר באנשים מסוימים לתפקידים מסוימים. הנטיה לַהֲמָתקה קודם זמנה היא אחת הטעויות הגדולות בהיסטוריה האנושית. לא הכל בְּלִילה אחידה ומתוקה של דבש.

אבל אחרי שעוברים את ההבדלה הרצויה, בין צדיק לרשע, "בין קודש לחול, בין אור לחשך ובין ישראל לעמים" - אפשר להגיע להמתקה מתוקנת, כהדרכת הבעל-שם-טוב שכל תהליך מתוקן מתחיל בהכנעה ("אני לא בסדר"), ממשיך בהבדלה ("יש בי חלק טוב"), ורק בסוף מגיע להמתקה ("הכל לטובה"). לאחר שעברנו את הזית המר והחכם, שאינו מטשטש בין טוב ורע, אור וחושך, מר ומתוק - אנו יכולים להגיע אל התמר המתוק, ומגלים שבאמת כל יהודי הוא ממש יהלום.

וכל שבולת הכורעת ברוח היא כאדם הכופף קומתו בתפלה